

שבת שלום לכולם

פרשת השבוע היא פרשת נח, ואני ממשיך את המגמה שהתחילה בשנה שעברה עמותת "טבע עברי", לסמן את השבת הזו כ"שבת סביבתית".

השבת הזו אני רוצה לדבר על חלקה השני של פרשת נח – הסיפור על מגדל בבל. הסיפור מתחיל בתיאור מצב "ויהי כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים" (בראשית יא/1). כלומר – תרבות כלל עולמית אחידה לכולם, חברה אחידה שמקיפה את כל הפרטים. להזכירכם – מדובר על חברה של אנשים צדיקים, צאצאיהם של האנשים ששרדו את המבול, אנחנו מדברים פה על חברה מוצלחת מאוד, שהפרטים בה חיים בהרמוניה. זו חברה מתפתחת ולומדת: "וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל-רֵעֵהוּ, הֲבֵה נִלְבְּנָה לְבִנִּים, וְנִשְׂרָפָה, לְשִׂרְפָה; וְתִהְיֶה לָּהֶם הַלְּבָנָה, לְאֶבֶן, וְהַחֲמֶר, הַזֶּה לָּהֶם לְחֶמֶר" (בראשית יא/3). כל כך מוצלחת הייתה החברה הזו, עד כדי כך שהשאלות שלהם התרוממה עד לשמיים: "וַיֹּאמְרוּ הֲבֵה נִבְנֶה-לָּנוּ עֵיר, וּמִגְדָּל וְרֵאשׁוּ בַשָּׁמַיִם, וְנַעֲשֶׂה-לָּנוּ, שֵׁם: פֶּן-נִפְוֶץ, עַל-פְּנֵי כָל-הָאָרֶץ." (בראשית יא/4).

פה אני רוצה לעזוב לכמה דקות את הטקסט המקראי, ולעבור לטקסט אחר לגמרי – ספר מדע בדיוני שקראתי פעם, בו כוהנת (עובדת אלילים כמובן) נותנת דרשה. רק כדי להראות לכם שהחכמה נמצאת במקומות שונים – לפעמים מוזרים מאוד...

אותה כוהנת אמרה: "אם אתם – בעלי יכולת הראייה, תסתכלו ישירות על השמש לאורך זמן ארוך מדי, אתם תאבדו את הראייה, בדיוק כמו אלו שחיים בחשיכה מוחלטת, שיאבדו בהדרגה את הראייה שלהם."

המשפט קצת מנותק מההקשר, אבל בגדול הכוונה היא שאנשים שחיים בצדק קיצוני, מאבדים את כושר האבחנה בין טוב ורע, בדיוק כמו אנשים שחיים ברוע מתמיד. אנשים צדקניים במידה קיצונית מקדשים בלי לשים לב מעשים שבסופו של דבר גורמים נזק. אנשי אותה חברה מוצלחת ומופלאה, מפותחת מבחינה טכנולוגית, והרמונית כל כך שהתקיימה בבבל היו כל כך צדיקים, כל כך גאים בצדקנותם, עד שלא השכילו לראות את החורבן שגאוותם ושאלות עליהם.

ואיך זה קשור אלינו? מה הקשר בין מגדל בבל למגדלי עזריאלי? אני חוזר עוד פעם על הגדרת המצב של אותה חברה: ויהי כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים" – שפה אחידה, חוקים אחידים, תרבות אחידה. נשמע לכם מוכר? היום המצב דומה – אנחנו קוראים לזה "גלובליזציה" - תהליך כלל-עולמי שבו אנשים, הון, סחורות ורעיונות עוברים במהירות ובפשטות ממקום למקום. נשמע טוב, לא? כולם מבינים את כולם, כולם מושפעים מכולם, מה שיוצר פיתוח מואץ של המדע, של הטכנולוגיה, של המסחר, של הפעילות הכלכלית באופן כללי. ממש טוב לנו, לא?

אנחנו חיים באור הבהיר, בחופש כמעט מלא. החופש לנצל את הסביבה הטבעית והאנושית מסביבנו לתועלתנו הפרטית, החופש מערבות הדדית. במה זה מתבטא? בבאר שבע, ממש פה מעבר לפינה – בונה אלי להב קניון ענק – 40 אלף מ"ר, 250 בתי עסק – וזה לא הקניון היחידי, הוא רק האחרון בשורה של פרויקטים דומים שנבנו פה בעיר. באר שבע בכלל ידועה בכינוייה "עיר הקניונים". כמה נפלא.

אבל מתחת לשכבת הפלסטיק הצבעוני הזה מסתתרת אותה חשיכה שיש לזהות. החשיכה הזו מתבטאת בשני דברים: כאשר מדברים על ריבוי קניונים – מדברים על התפתחות של תרבות הצריכה, לפעמים על חשבון הדאגה לאיכות החיים של הפרטים בחברה, לפעמים על חשבון הסביבה הטבעית, לפעמים על חשבון הרווחה והחינוך. בתרבות הצריכה אנחנו רוכשים המון מוצרים, את חלקם אנחנו לא באמת צריכים, אנחנו מייצרים כמויות של זבל, ומבזבזים ומכלים כמויות אדירות של חומרי גלם, וגורמים בכך לפגיעה סביבתית וחברתית. מעבר לכך, אנשים משקיעים בתרבות צריכה כזו משאבים שבעצם אין להם בכלל, מה שמשעבד אותם. בנוסף לזה – כשמדברים על שפה אחת, ותרבות אחידה, ומכוונים למכנה המשותף הרחב ביותר, בדרך כלל מדובר על מכנה משותף נמוך מאוד, שפה ותרבות אחידה עלולה גם ליצור הומוגניות רעיונית, ולכן גם על התנוונות תרבותית וחברתית.

זו הסיבה, כנראה שהקב"ה החליט למנוע את בניית "גורד השחקים" הבבלי, לפזר את האנשים על פני כל הארץ וליצור הטרוגניות תרבותית – כדי להציל אותם מהצדקנות שלהם עצמם, שהייתה מובילה אותם לחורבן בסופו של דבר.

אבל הבשורות הטובות הן שאנחנו לא במקום הזה – עוד לא הגיע אלינו החורבן הזה: בחודשים האחרונים הרימו קבוצות שונות בחברה הישראלית ובעולם כולו קול זעקה כנגד התרבות הזו – המקדשת את החופש מערבות הדדית, המקדשת את תרבות הצריכה ואת הרדידות. אנשי המחאה החברתית זיהו את האפילה מעבר לסיבוב, והחליטו שלא להשתתף בבניית המגדל הזה, הם קראו לכולנו לבדוק את סדר העדיפויות שלנו כלפי עצמנו כלפי מה שמסביבנו, ולשנות אותו על מנת להגביר את הסולידריות החברתית והסביבתית.

אנחנו אמנם עדיין מסתכלים באור הבהיר של התרבות הכלכלית הניאו-ליברלית, אבל יש לנו את האפשרות להסיט את מבטנו מהשמש, לאזן את החלקים הגורמים לניכור בחברה, ולדאוג לסביבה ולחברה. רק בצורה זו – נוכל לקיים חברה צודקת, ולא צדקנית, שחיה באור אמיתי, ולא מפחדת מחשיכה פתאומית שעלולה להשתלט עליה.

יובל ארדון

קהילת אשל אברהם – באר שבע